

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ ГІРНИЧОЇ СПРАВИ, ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА
БУДІВНИЦТВА
КАФЕДРА НАУК ПРО ЗЕМЛЮ

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Олена ГЕРАСИМЧУК
(підпис) (ініціали, прізвище)

«_____» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»

зі спеціальності 103 «Науки про Землю»
на тему: **«Ґрунтово-земельні ресурси Барашівської територіальної громади:
сучасний стан та оптимізація використання»**

Виконала(в): студент(ка) IV курсу, групи НЗ-1

ПОЛІЩУК Ангеліна Сергіївна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Керівник: доктор біологічних наук, професор

УВАЄВА Олена Іванівна _____
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали) (підпис)

Рецензент: доктор біологічних наук, професор

ШЕВЧУК Лариса Миколаївна _____
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали) (підпис)

Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить
результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають
посилання на відповідне джерело

Студент _____
(підпис)

Житомир – 2024 рік

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ ГІРНИЧОЇ СПРАВИ, ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА
БУДІВНИЦТВА

КАФЕДРА НАУК ПРО ЗЕМЛЮ

ЗАТВЕРДЖУЮ

зав. кафедри наук про Землю

Олена ГЕРАСИМЧУК

23 лютого 2024 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу

Студентки ПОЛІЩУК Ангеліни Сергіївни

Тема роботи: «Грунтово-земельні ресурси Барапівської територіальної громади: сучасний стан та оптимізація використання».

Затверджена Наказом університету від 23 січня 2024 р. № 21/с

Термін здачі студентом закінченої роботи 31 травня 2024 р.

Вихідні дані роботи (зазначається предмет і об'єкт дослідження)

Об'єкт: Барапівська територіальна громада у Житомирській області.

Предмет: грунтово-земельні ресурси та їх використання у даній територіальній громаді

Консультанти з кваліфікаційної роботи із зазначенням розділів, що їх стосуються

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
I	УВАЄВА Олена	23.02.2024	23.02.2024
II	УВАЄВА Олена	01.03.2024	01.03.2024
III	УВАЄВА Олена	01.04.2024	01.04.2024
IV	УВАЄВА Олена	30.04.2024	30.04.2024

Керівник _____
(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Проаналізувати сучасний стан використання ґрунтово-земельних ресурсів у Барахівській ТГ.	30.03.2024	
2.	Виявити основні проблеми та фактори, що впливають на оптимізацію використання ресурсів землі у Барахівській ТГ.	10.04.2024	
3.	Провести оцінку продуктивності та ефективності використання земель у Барахівській ТГ.	15.04.2024	
4.	Розробити рекомендації та стратегії щодо оптимізації використання ґрунтово - земельних ресурсів у Барахівській ТГ.	23.04.2024	
5.	Розробити конкретні заходи для підвищення родючості ґрунтів та ефективності землекористування у Барахівській ТГ.	30.04.2024	

Студент

(підпис)

Керівник

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ.....	7
1.1 Поняття та класифікація ґрунтово-земельних ресурсів	7
1.2 Особливості земельних ресурсів як основного засобу виробництва у сільському господарстві.....	8
1.3. Теоретичні засади й принципи здійснення ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу.....	10
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ҐРУНТОВО-ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ БАРАШІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	21
2.1. Фізико-географічне положення, геологічна будова і рельєф.....	21
2.2. Клімат і гідрологія.....	26
РОЗДІЛ 3. СТАН ВИКОРИСТАННЯ ҐРУНТОВО-ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ БАРАШІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	28
3.1. Структура земельного фонду	28
3.2. Еколого-економічні проблеми використання деградованих та малопродуктивних земель	30
3.3. Рекомендації щодо покращення стану ґрунтово-земельних ресурсів для забезпечення сталого розвитку.....	32
РОЗДІЛ 4. ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ОПТИМІЗАЦІЮ ВИКОРИСТАННЯ ҐРУНТОВО-ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ.....	35
4.1. Аналіз функціонального призначення земель на території громади	35
4.2. Виявлення проблем та конфліктів у земельному використанні	37
РОЗДІЛ 5. ОПТИМІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ҐРУНТОВО-ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ БАРАШІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	42
5.1. Виявлення та аналіз проблем у використанні ґрунтово-земельних ресурсів, які впливають на оптимізацію.....	42
5.2. Основні напрями оптимізації використання земель	44
5.3. Заходи щодо підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення.....	45
5.4. Розробка стратегій оптимізації.....	49
ВИСНОВКИ.....	53
РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Актуальність теми. Ґрунтово-земельні ресурси є ключовим фактором для економічного та соціального розвитку будь-якої території, включаючи Барашівську територіальну громаду. Оптимізація їх використання важлива для стійкого розвитку господарства, збереження природних екосистем та соціальної стабільності, що набуває особливого значення в умовах сучасних викликів, таких як зміни клімату, зростання населення та потреба в продовольчій безпеці.

В сучасних умовах оптимізація використання ґрунтово-земельних ресурсів є актуальною проблемою для Барашівської територіальної громади, розташованої у Житомирській області. Зростання населення, розвиток промисловості та сільського господарства, а також зміни кліматичних умов ставлять під загрозу ефективне використання ґрунтово-земельних ресурсів. Ця проблема вимагає комплексного аналізу сучасного стану та визначення шляхів оптимізації використання ресурсів землі.

Об'єктом дослідження є Барашівська територіальна громада у Житомирській області.

Предметом дослідження є ґрунтово-земельні ресурси та їх використання у даній територіальній громаді. Вивчення розподілу ґрунтово-земельних ресурсів, їх якості та родючості, а також аналіз економічних та соціальних наслідків використання цих ресурсів.

Мета дослідження полягає в аналізі сучасного стану ґрунтово-земельних ресурсів в Барашівській територіальній громаді та розробці рекомендацій щодо їх оптимізації та раціонального використання з метою забезпечення сталого розвитку території.

Відповідно до мети дослідження поставлено наступні **завдання**:

1. Проаналізувати сучасний стан використання ґрунтово-земельних ресурсів у Барашівській ТГ.

2. Виявити основні проблеми та фактори, що впливають на оптимізацію використання ресурсів землі у Барашівській ТГ.

3. Провести оцінку продуктивності та ефективності використання земель у Барашівській ТГ.

4. Розробити рекомендації та стратегії щодо оптимізації використання ґрунтово - земельних ресурсів у Барашівській ТГ.

5. Розробити конкретні заходи для підвищення родючості ґрунтів та ефективності землекористування у Барашівській ТГ.

Практичне та теоретичне значення результатів дослідження. Використання оптимальних методів та стратегій використання ґрунтово-земельних ресурсів може сприяти підвищенню ефективності господарської діяльності в Барашівській ТГ, збереженню родючості ґрунтів та підтримці сталого розвитку регіону. Враховуючи значення цієї теми для регіону Житомирської області, результати дослідження можуть бути використані в управлінні земельними ресурсами.

Методи дослідження. включатимуть аналіз наукової літератури, вивчення статистичних даних, проведення опитувань та експертних оцінок. Будуть аналізуватися наукові статті, монографії, звіти та інші джерела, що стосуються використання ґрунтово-земельних ресурсів. Також буде проведено вивчення статистичних даних щодо площі, родючості та використання ґрунтово-земельних ресурсів у Барашівській ТГ. Крім того, планується проведення опитувань серед фахівців та мешканців громади.

Апробація результатів дослідження. Деякі положення роботи були представлені на Всеукраїнській науково-практичній on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Гірничі, будівельні, природоохоронні технології та екологія», присвяченої Дню науки (Житомир, 15 травня 2024 р.).

Публікації. За матеріалами наукової роботи опубліковано одні тези конференції.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, основної частини із 5 розділів, висновків, рекомендацій, списку використаних джерел (30 джерел, із них 6 – іншомовних). Повний обсяг роботи становить 59 сторінок. Текст проілюстрований 4 таблицями і 5 рисунками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

1.1 Поняття та класифікація ґрунтово-земельних ресурсів

Ґрунтово-земельні ресурси є ключовим елементом природних ресурсів, які використовуються для різних галузей людської діяльності. Класифікація цих ресурсів може бути здійснена за декількома критеріями.

Спочатку, вони можуть бути розділені за родючістю. Перша категорія – це земля з високою родючістю, яка ідеально підходить для сільськогосподарського використання. Друга категорія - це земля з середньою родючістю, яка також може використовуватися для сільськогосподарських цілей, але може вимагати додаткових заходів з поліпшення. Третя категорія - це земля з низькою родючістю, яка може бути призначена для несільськогосподарського використання або потребує інтенсивного оброблення для використання в сільському господарстві.

Далі, ресурси можна класифікувати залежно від їхнього призначення. Серед таких класифікацій можуть бути сільськогосподарські землі, лісові землі, будівельні землі, промислові землі, рекреаційні землі та землі для спеціальних цілей, таких як заповідники або охорона природи.

Нарешті, ґрунтово-земельні ресурси можуть бути класифіковані залежно від ландшафтних умов, таких як гірські, рівнинні, прибережні або прибудинкові землі. Фактори формування та використання ґрунтово-земельних ресурсів різноманітні та включають в себе ряд ключових аспектів. Перш за все, кліматичні умови впливають на типи ґрунтів, їхню родючість та придатність для використання в різних галузях господарства. Геологічна будова також важлива, оскільки різні типи ґрунтів формуються внаслідок різних геологічних процесів.

Поверхневі води та гідрологічний режим також впливають на формування ґрунтових умов, оскільки забезпечують водоносність та вологість ґрунтів. Рельєф та геоморфологічні особливості визначають розподіл ґрунтових угідь та їхню придатність для різних видів використання.

Людська діяльність, така як сільське господарство, промисловість, будівництво, також впливає на формування та використання ґрунтово-земельних ресурсів. Неправильне використання може призвести до деградації ґрунтів, ерозії та втрати родючості.

Крім того, політичні, економічні та соціокультурні чинники також мають велике значення у формуванні та використанні ґрунтово-земельних ресурсів. Правові норми, земельна політика, економічні умови та культурні звичаї впливають на розподіл та використання земельних площ.

Узагальнюючи, формування та використання ґрунтово-земельних ресурсів є комплексним процесом, який враховує різноманітні фізичні, геологічні, гідрологічні, екологічні та соціально-економічні чинники.

1.2 Особливості земельних ресурсів як основного засобу виробництва у сільському господарстві

На сучасному етапі розвитку суспільства земельні ресурси є важливим елементом, який використовується в нашому повсякденному житті. Вони виконують різні функції, включаючи територіальну базу, природний ресурс та основний засіб виробництва. Наприклад, у промисловості, транспорті та будівництві, земля використовується переважно як територіальна база, і тому основна увага зосереджена на розмірі ділянок, їхньому рельєфі та розташуванні. У добувній промисловості земельні ресурси набувають ще більшого значення, оскільки вони містять корисні копалини. Особливо велике значення мають ґрунти в сільському та лісовому господарстві, де вони є основним ресурсом для виробництва продуктів харчування та деревини.

Земельні ресурси як засіб виробництва мають низку особливостей, які суттєво відрізняють їх від інших засобів виробництва:

1. Земля є продуктом самої природи і виникла за багато тисяч років до появи людини внаслідок сукупної дії факторів, які сформувалися на певній території, і тому земля передує праці по її створенню.

2. Земля територіально обмежена і не може бути збільшена або заново створена. Проте обмеженість земельних ресурсів зовсім не означає обмеженості її продуктивних властивостей. Також вони не можуть бути замінені іншими засобами виробництва.

3. Земельні ресурси характеризуються постійністю свого місцезнаходження, взаємозв'язком з природними умовами. Тому, на відміну від інших засобів виробництва, їх неможливо перенести з одного місця на інше, а процес виробництва має здійснюватися із врахуванням природно-географічних умов, в яких вони розташовані.

Враховується місцезнаходження земельної ділянки, її конфігурація і рельєф, перелік сільськогосподарських культур, що можливий для вирощування, собівартість отриманої продукції.

4. Земельні ресурси, на відміну від інших засобів виробництва, за умови їхнього правильного, раціонального використання, не погіршують своїх властивостей, а, навпаки, покращують, підвищують показники продуктивності [4,8].

Отже, земельні ресурси є невід'ємною і основною умовою життя та функціонування процесу суспільного виробництва.

1.3 Теоретичні засади й принципи здійснення ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу

Подальший розвиток економіки України в першу чергу залежить від напрямків трансформації земельних відносин, бо земельні ресурси являються основним засобом виробництва як у сільському, так у лісовому господарствах,

а також просторовим базисом функціонування інших галузей господарства.

Зараз за умов децентралізації влади залишається актуальним питання ефективного управління земельними ресурсами й землекористування. Однак, встановлено, що сучасна система управління не показує успіхів стосовно якості й ефективності використання, відтворення й охорони природних, а саме земельних, ресурсів, бо до цих пір не вжито відповідних управлінських заходів стосовно охорони земель, яке спричиняє розвиток деградаційних процесів ґрунтів; наявні відносини щодо володіння, користування та розпорядження сільськогосподарськими землями не дозволяє провести перехід до ринкових механізмів використання даних ресурсів, а це спричиняє знижену зацікавленість інвесторів щодо вкладень в вітчизняну економіку; наявні суттєві недоліки в системі плати за землю, а це породжує певний дефіцит місцевих бюджетів; також присутня низька капіталізація земельних ресурсів. Всі вищезазначені проблеми є породжені через неефективне управління ресурсами.

На думку науковця А. Мартина, «сучасне землекористування у Україні має відбиток колишніх радянських екстенсивних методів господарювання. Дотепер аграрна сфера є «заповідником» неринкових методів управління, законодавчих обмежень права приватної власності» [5], відтак питання ефективного управління земельними ресурсами для держави являється дуже важливим, бо в першу чергу визначає якість життя кожного громадянина й суспільного добробуту держави в цілому.

Земельні ресурси являються основним засобом виробництва, територіальною базою для розміщення народногосподарських об'єктів, а також системи розселення населення. Усі землі України незалежно від їхнього цільового призначення, а також їхнього господарського використання й особливостей правового режиму відносяться до земельних ресурсів й формують єдиний земельний фонд країни.

Геополітичне розташування України та значний земельно-ресурсний потенціал визначаються провідну роль земельного фонду що є одним із найважливіших ресурсів країни. Важливо є й те, що економічні властивості земельних ресурсів проявляються лише при

поєднанні їхніх якісних й кількісних властивостей із факторами соціального розвитку населення, яке на проживає на визначеній території.

В Україні до цих пір управління земельними ресурсами залишається ключовою проблемою земельної реформи, яка ще й на зараз не знайшла остаточного рішення, а це, пов'язано із вирішенням питань щодо шляхів ефективного використання земельних ресурсів у умовах децентралізації

Україна знаходиться на етапі розвитку комплексної багатofункціональної системи управління земельними ресурсами й системою землекористування, побудова такої системи дозволить у умовах децентралізації влади сформувати ієрархічну модель управління по напрямках «зверху – вниз» (управління щодо розподілу земельних ресурсів) й «знизу – догори» (організація ефективного використання та охорони земель). Відтак, подальший розвиток управління земельними ресурсами має базуватися на нових теоретико-методичних засадах й принципах, які дозволять здійснювати ефективне використання земельно-ресурсним потенціалом як об'єднаними територіальними громадами, так й державою в цілому.

Попри наявний значний земельно-ресурсний потенціал Україні, еколого-економічна ефективність його використання залишається досить низькою. Змінити дану ситуацію є неможливим без розроблення відповідно до сучасних умов системи управління земельними ресурсами.

Вивчення й розробка заходів із вдосконалення системи управління земельними ресурсами у різних соціально-економічних формаціях являється дуже важливим завданням, так як вони виступають одним із головних у системі економічних відносин. Кожне суспільство розвивається на землі в залежності від використання [3].

Інституціональні передумови, що сформувалися у Україні, були передумовою того, що реформа децентралізації стала складовою частиною економічної реформи, яка реалізується у Україні, що пов'язано із переходом економіки держави до ринкових відносин. Реформа децентралізації передбачає створення нової ланки у системі адміністративного устрою в Україні через

запровадження нової адміністративно-територіальної одиниці, зокрема об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Основна мета реформи децентралізації – це передача значної частини повноважень, ресурсів й відповідальності від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування, а стосовно земельних ресурсів – підвищення ролі територіальної громади із наданням їй прав самій розпоряджатися землями, які знаходяться як в межах населеного пункту, так й поза ним. Відтак, позитивною стороною даної реформи є те, що в зв'язку із цим громадам надається можливість приймати управлінські рішення із огляду на притаманну в межах її території специфіку соціально-економічних відносин локального рівня, а не держави в цілому. Одночасно, негативною стороною є те, що в момент перехідного етапу не належно розвинене інституціональне середовище й невисокий рівень професіоналізму посадових осіб місцевого самоврядування може мати негативний вплив на ефективне управління й державну політику в цілому.

У січні 2019 року урядом України був ініційований перехід до другого етапу реформи децентралізації, відповідно до якого передбачалося виконання наступних завдань [27]:

а) затвердити нову територіальну основу для діяльності органів влади на рівні громад та районів;

б) передати (децентралізувати) повноваження виконавчої влади органам місцевого самоврядування й їхнє розмежування поміж рівнями та органами за принципом субсидарності;

в) створити належну ресурсну базу з метою для здійснення повноважень місцевого самоврядування;

г) сформувати ефективну систему служб у органах місцевого самоврядування й органах виконавчої влади;

д) упорядкувати систему державного контролю й нагляду за законністю діяльності органів місцевого самоврядування;

е) сприяти розвитку форм прямого народовладдя, зокрема виборів, та референдумів;

є) вдосконалити механізм координації діяльності центральних й місцевих органів виконавчої влади.

Характерна риса перехідного періоду від централізовано управляючої системи до ринково орієнтовної економіки – самостійність суб'єктів держави, які призводять до потреба регіональних та муніципальних владних структур обґрунтовувати управлінські рішення, що приймаються, а також ураховувати усю багатогранність діючих на їх території економічних, соціальних, політичних, культурно-історичних й інших факторів. Відзначимо, що у земельному законодавстві не має чітко сформованого визначення поняття «ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу». Визначення ефективності переважно застосовується лише у сфері економіки, відтак, часто тому виникають проблеми у розумінні поняття ефективного землекористування. В законодавстві держави відсутні правові норми, які б регулювали ефективне використання земельних ресурсів.

Однак, в ст. 5 Земельного кодексу України [15] закріплено принцип забезпечення раціонального використання й охорони земель. Окрім того, Законом України «Про охорону земель» [41] визначаються правові, економічні й соціальні основи охорони земель із метою забезпечення їхнього раціонального використання, а також відтворення й підвищення родючості ґрунтів, корисних властивостей землі, збереження екологічних функцій ґрунтового покриву та охорони навколишнього середовища.

З метою забезпечення ефективного землекористування, потрібно детально розглянути цілі земельних відносин та їх результати.

Основні цілі земельних відносин:

1. Економічна: забезпечення раціонального використання земельних ресурсів .
2. Соціальна: забезпечення доступності широких верств населення до земельних ресурсів.
3. Екологічна: зниження рівня забруднення землі, забезпечення охорони та відтворення земельних ресурсів.

Результатом цих цілей є :

- підвищення соціо-еколого-економічної ефективності регулювання земельних відносин;
- баланс між соціально-економічними та еколого – економічними процесами;
- розширене відтворення земельних ресурсів;
- розвиток інфраструктури фінансового забезпечення охорони та відтворення земель;
- формування умов та форм розвитку ринку землі.

Відтак, поняття раціональність та ефективність землекористування – рівнозначні при умові, якщо ефективність приймаємо до уваги в усіх її проявах: економічній, соціальній, екологічній. В такому випадку, ефективність землекористування в системі сукупності взаємопов'язаних її проявів визначатиме раціональність землекористування [12].

Раціональність землекористування можна досягати за умови збільшення витрат на охорону й відтворення земельних ресурсів. Необхідним є досягнення рівноваги між прибутком, який одержується від використання земельних ресурсів із однієї сторони, й реальними витратами, що є необхідними на здійснення охорони й відтворення земельних ресурсів – із іншого боку.

Питання раціонального ефективного землекористування в першу чергу за все це повинно стосуватися ефективного користування земель сільськогосподарського призначення. Однак українським аграріям важко досягти раціонального ефективного землекористування, в першу чергу через те, що понад 20 років тому сільськогосподарські вгіддя у Україні були

розпайовані. Як наслідок 27,5 млн га (а це близько 66,0 % території держави) було поділено на земельні частки (паї), середній розмір котрих у Україні становить 4,40 га. Тільки жителям Луганщини в той момент пощастило більше, бо розмір земельної частки (паю) в їх регіоні досягав близько 8,71 га, натомість найменше пощастило жителям Івано-Франківської області, тут середній розмір земельної частки (паю) становив лише 1,07 гектарів.

Надалі правові умови обігу земель сільськогосподарського призначення сприяють тільки подрібненню земельних ділянок, а не їхній консолідації. Для прикладу, у результаті спадкування однієї земельної ділянки кількома спадкоємцями така ділянка ділиться пропорційно на кілька ще менших земельних ділянок.

Наразі в межах Івано-Франківської області є типовим масив земель, де загальна площа становить 25 га, а в його складі знаходиться понад 170 земельних ділянок, відтак площа найменшої – досягає 0,0700 га, крім того, поміж ними розташовані земельні ділянки під запроектованими проектними польовими дорогами.

Ситуація з проектними польовими дорогами із року у рік має негативний вплив на урожайність у масиві земель. Також необхідно урахувати, що проекті польові дороги є запроектованими для проходу й проїзду до виділених у натурі (на місцевості) земельних ділянок. Відтак, першопричина виділення проектних польових доріг – це зростання кількості одноосібних землекористувачів та орендарів всередині масиву землі, що не хочуть здійснювати обмін земельними ділянками або правам користування ними із іншими землекористувачами з метою формування масивів із цілісними контурами й ліквідації черезсмужжя. За допомогою супутникового моніторингу простежено динаміку виділення земельних ділянок у середині масивів земель із 2008 року по 2020 рік.

Найбільш характерною така ситуація є для південних областей України, тут часто усі земельні ділянки у межах одного масиву земель обробляються різними землекористувачами. Зараз динаміка із виділенням земельних ділянок

у середині масиву знаходиться а тому етапі, коли земельні ділянки, зайняті проектними польовими дорогами у середньому досягають 0,50 % площі масиву земель. Подальше виокремлення земельних ділянок й відсутність механізму консолідації земель спричинить те, що площа земель під польовими дорогами досягне 3,0 %, тобто, площі посівних в Україні зменшиться на 800 тис га.

Поряд із тим, виділення усіх проектних польових доріг й беручи до уваги усі перешкоди при посівах й обробці земель, і крім того зменшення на 10,0 % урожайності культур по краях масивів, може призвести до втрати урожаю в масиві земель до 5,30 %.

Зволікання із вирішенням питань консолідації земель сільськогосподарського призначення й надалі, призведе о негативного впливу на ефективність сільськогосподарського виробництва. Встановлено, що втрати від подрібнення масивів земель можуть досягати мільярди гривень. В 2018р. на державному рівні були спроби вирішення питань консолідації земель сільськогосподарського призначення, через укладання договорів оренди й суборенди земельних ділянок, а також проектних польових шляхів, передбачалася інвентаризації масивів земель й визначення статусу істотного землекористувача. Однак обрана модель все ж таки не стала ефективною із економічної точки зору, бо характеризується рядом технічних проблем, що унеможлиблюють консолідацію земель. Відтак, дані положення законодавства являються недієвими.

Із розвитком ринку земель сільськогосподарського призначення в найближчих 4-10 років землекористувачі формуватимуть цілісні земельні масиви. Це зумовить подальшу консолідацію земельних ділянок, однак темпи такого процесу не є інтенсивними.

Відтак, в процесі створення об'єднаних територіальних громад встановлено цілу низку проблем у системі управління земельними ресурсами, що не дозволяють ефективно використовувати та розпоряджатися землями нових адміністративно-територіальних утворень. На сьогодні існує ряд проблем об'єднаних територіальних громад в сфері земельних відносин (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Базові проблеми та шляхи вирішення об'єднаних територіальних громад
в сфері земельних відносин**

	Характеристика проблеми	Шляхи вирішення
1.	Невизначеність меж територій об'єднаних територіальних громад	- Проведення детальної інвентаризації та картографування земель для встановлення чітких меж територій об'єднаних територіальних громад (ОТГ). - Використання сучасних геоінформаційних систем (ГІС) для точного визначення меж та ведення земельного кадастру. - Законодавче закріплення меж ОТГ з урахуванням результатів інвентаризації
2.	Недоотримання надходжень до місцевого бюджету від плати за землю	- Встановлення прозорих та справедливих ставок орендної плати за землю, що відображають ринкову вартість. - Підвищення ефективності збору земельного податку через впровадження електронних систем обліку та контролю. - Залучення спеціалістів для оцінки земель та вдосконалення методик визначення вартості землі.
3.	Неможливість спланувати виробничу діяльність через брак інформації про земельні ресурси	- Створення єдиної інформаційної бази про земельні ресурси, доступної для громад та підприємців. - Регулярне оновлення даних про земельні ресурси та їх доступність для планування виробничої діяльності. - Впровадження консультаційних служб для підтримки фермерів та підприємців у плануванні діяльності на основі актуальних даних.
	Догляд	- Розробка та фінансування програм з відновлення та

4.	меліоративних систем не втілюється, вони не утримуються в належному стані	утримання меліоративних систем. - Створення спеціалізованих комунальних підприємств для управління меліоративними системами. - Залучення приватного сектору до догляду за меліоративними системами через публічно-приватне партнерство.
5.	Забруднення земель	- Впровадження екологічних стандартів та моніторингу стану земельних ресурсів. - Залучення державних та міжнародних грантів для фінансування заходів з рекультивації забруднених земель. - Підвищення відповідальності за забруднення земель через збільшення штрафів та посилення контролю.
6.	Відмова у реалізації потреб громадян у земельних ділянках	- Проведення прозорих процедур розподілу земельних ділянок на конкурсній основі. - Встановлення пріоритетів для надання земельних ділянок соціально незахищеним верствам населення. - Створення програм підтримки молодих сімей та спеціалістів, які бажають отримати земельні ділянки для будівництва чи ведення господарства.
7.	Пропозиції для залучення інвестора та ведення бізнесу недостатні в об'єднаних територіальних громадах	- Розробка та просування інвестиційних пропозицій, які включають пільгові умови оренди та податкові стимули. - Проведення маркетингових кампаній для залучення інвесторів та інформування про можливості в ОТГ. - Створення бізнес-інкубаторів та технопарків для підтримки малого та середнього бізнесу.
	Резервування	- Визначення та закріплення перспективних територій

8.	перспективних для розвитку об'єднаних територіальних громадах	для розвитку через планування території. - Забезпечення правової охорони резервованих земель для уникнення їх незаконного використання. - Розробка стратегій розвитку територій з урахуванням довгострокових планів економічного та соціального розвитку.
9.	Незаконне використання незатребуваних лісів	- Посилення контролю за використанням лісових ресурсів та впровадження електронних систем обліку. - Залучення громадських організацій та місцевих громад до моніторингу стану лісів. - Встановлення жорсткіших санкцій за незаконну вирубку та використання лісів, а також забезпечення їх дотримання.

Необхідним комплексом державних заходів стосовно здійснення перерозподілу землі поміж галузями економіки, а також поміж окремими землекористувачами є землеустрій.

Отже, для подальшої роботи новостворених громад необхідним є посилення повноваження органів місцевого самоврядування у сфері державного контролю над використанням й охороною земель. Новостворені об'єднані громади одержали потужні економічні ресурси з метою свого ефективного розвитку, поряд із цим, питання ефективного й раціонального користування земельними ресурсами так і досі є достатньо врегульованим.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГРУНТОВО-ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ БАРАШІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1 Фізико-географічне положення, геологічна будова і рельєф

Відповідно до адміністративно-територіального устрою України, територія Барашівської сільської об'єднаної територіальної громади входить до складу Звягельського району Житомирської області.

Адміністративний центр громади розташований у с. Бараші.

Барашівська територіальна громада, розташована в Житомирській області України, займає важливе місце в аграрному секторі країни. Цей регіон благословенний родючими ґрунтами та великими земельними ресурсами, що робить його незамінною територією для сільськогосподарського виробництва. Однак необхідно ретельно оцінити поточний стан використання ґрунтів та земель у Барашівській громаді та вивчити можливості для оптимізації [10, с.12].

Територія Барашівської територіальної громади представлена різноманітними типами ґрунтів, включаючи чорноземи, підзоли та торфові ґрунти. Чорноземи, відомі своєю високою родючістю та вмістом органічних речовин, домінують у структурі ґрунтів регіону. Ці родючі ґрунти забезпечують ідеальне середовище для вирощування різних культур, включаючи зернові, олійні, овочі та фрукти. Крім того, громада благословенна великими просторами орних земель, що дозволяє здійснювати різноманітну та сталу сільськогосподарську діяльність.

Однак, незважаючи на родючі ґрунти регіону та значні земельні ресурси, поточний стан використання ґрунтів та землі в Барашівській громаді стикається з певними проблемами. Невибіркове використання агрохімікатів, таких як добрива та пестициди, становить значний ризик для якості ґрунтів та їхньої довгострокової стійкості. Надмірне та неправильне застосування цих хімікатів

може призвести до деградації ґрунтів, втрати біорізноманіття та забруднення водойм. Крім того, нераціональне землекористування, включаючи надмірний випас худоби, неналежне зрошення та вирубку лісів, загострює проблему ерозії та деградації ґрунтів. Ці фактори вимагають негайної уваги та дій для забезпечення довгострокового здоров'я, продуктивності та стійкості ґрунтів.

Для оптимізації використання ґрунтів та земельних ресурсів у Барашівській територіальній громаді необхідний комплексний та інтегрований підхід. По-перше, надзвичайно важливим є просування та заохочення практики сталого землеробства. Фермерам слід забезпечити навчання та ресурси для впровадження органічних методів ведення сільського господарства, зменшення залежності від агрохімікатів та використання екологічно чистих альтернатив. Впровадження органічних практик, таких як компостування, сівоzmіна та інтегрована боротьба зі шкідниками, дозволяє зберегти якість ґрунту та мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище. Крім того, сприяння використанню технологій точного землеробства, таких як GPS-навігація техніки та дистанційне зондування, може допомогти фермерам оптимізувати розподіл ресурсів та мінімізувати відходи.

Крім того, важливим є надання пріоритету практикам збереження ґрунтів. Впровадження заходів боротьби з ерозією, таких як контурна оранка, терасування та смугове землеробство, може ефективно запобігти ерозії ґрунту та зберегти цінний верхній шар ґрунту. Впровадження ґрунтозахисних методів обробітку ґрунту, таких як нульовий або мінімальний обробіток, дозволяє зберегти структуру ґрунту, покращити інфільтрацію води та зменшити ризик ерозії. Крім того, сприяння використанню покривних культур може допомогти запобігти вимиванню поживних речовин, підвищити вміст органічної речовини в ґрунті та сприяти загальному здоров'ю і родючості ґрунту.

Крім того, належне управління земельними ресурсами має вирішальне значення для оптимізації використання ґрунтів і земель. Створення комплексних систем планування землекористування та правил може допомогти запобігти несанкціонованому використанню землі та забезпечити оптимальний

розподіл наявних земельних ресурсів. Це включає визначення конкретних зон для сільськогосподарської діяльності, природоохоронних територій та міської забудови, враховуючи при цьому несучу здатність землі та збереження природних оселищ. Крім того, сприяння консолідації земель та кооперативному фермерству може призвести до підвищення ефективності та продуктивності сільського господарства. Об'єднуючи невеликі фрагментовані земельні володіння у більші, більш керовані одиниці, фермери можуть отримати вигоду від ефекту масштабу, запровадити сучасні сільськогосподарські практики та покращити доступ до ресурсів і послуг.

Інвестиції в наукові дослідження та розробки є ще одним ключовим аспектом оптимізації використання ґрунтів та земель у Барашівській територіальній громаді. Співпраця з науково-дослідними установами та сільськогосподарськими дорадчими службами може допомогти у розробці інноваційних та сталих методів ведення сільського господарства. Це включає оцінку стану ґрунту та вмісту поживних речовин шляхом регулярного тестування та аналізу ґрунту, проведення досліджень сортів сільськогосподарських культур та їх адаптивності до місцевих ґрунтових умов, а також вивчення можливостей використання передових технологій, таких як точне землеробство та дистанційне зондування, для моніторингу та управління здоров'ям ґрунтів. Крім того, сприяння обміну знаннями та розбудові потенціалу серед фермерів може сприяти впровадженню найкращих практик та поширенню інформації про стале управління ґрунтами та земельними ресурсами.

Територія Барашівської об'єднаної територіальної громади є неподільною, її межі визначаються зовнішньою юрисдикцією сільських рад, що об'єдналися. Площа громади становить 1 224,5 км². До складу громади входять 1 селище та 35 сіл: Бараші, Яблунець, Березівка, Верби, Новосілка, Будобриця, Гута-Бобрицька, Сорочень, Антонівка, Бобриця, Йосипівка, Ганнопіль, Новоолександрівка, Бобрицька Болярка, Євгенівка, Єлизаветпіль, Киселівка, Зелениця, Вікторівка, Гута-Зеленицька, Дуга, Ольхівка, Киянка,

Крем'янка, Неділище, Бастова Рудня, Шевченкове, Рясне, Кам'янка, Хотіж, Симаківка, Зоряна, Михайлівка, Усолуси, Майдан, Синявка [12,с.14].

Транспортне сполучення забезпечується дорогами загального користування державного та місцевого значення. Мінімальна відстань населених пунктів від адміністративного центру - 4,5 км, максимальна відстань (1 населений пункт) - 25 км.

Вона межує на південному заході з Брониківською, на півдні з Пулинською та Курнянською, на південному сході з Хорошівською, на північному заході з Ємільчинською, на північному сході з Ушомирською гмінами. Загальна кількість населення гміни становить 6606 осіб, з них 1359 дітей: 196 дітей дошкільного віку та 656 дітей шкільного віку.

Барашівська територіальна громада знаходиться за наступними географічними координатами: північна широта між 50°40' і 51°00', східна довгота між 27°20' і 27°50'. Територія громади межує на півночі з Коростенським районом, на сході з Новоград-Волинським районом, на півдні з Любарським районом та на заході з Рівненською областю. Відстань до міст Житомира, Києва та Рівного становить відповідно 105 км, 200 км та 70 км.

Геологічна будова території Барашівської громади пов'язана з Українським щитом та Волино-Подільською плитою. Тут можна виявити різні геологічні формації, такі як гнейси, граніти, мігматити, пісковики, кварцити, сланці, вапняки, доломіти, глини, мергелі, галька тощо.

Рельєф території Барашівської громади має хвилясту рівнинну структуру з ерозійними розчленуваннями. Основні геоморфологічні райони включають Поліську низовину (з Житомирським та Малинським Поліссям) та Волинську височину (з Мізоцьким кряжем).

Найвищою точкою є гора Лиса на Мізоцькому кряжі з висотою 277 м, а найнижчою - долина річки Случі з висотою 150 м. Гідрографічна мережа території включає річки Случ, Тетерів, Уж, Звіздаль, Руда та озера Велике, Мале, Острів.

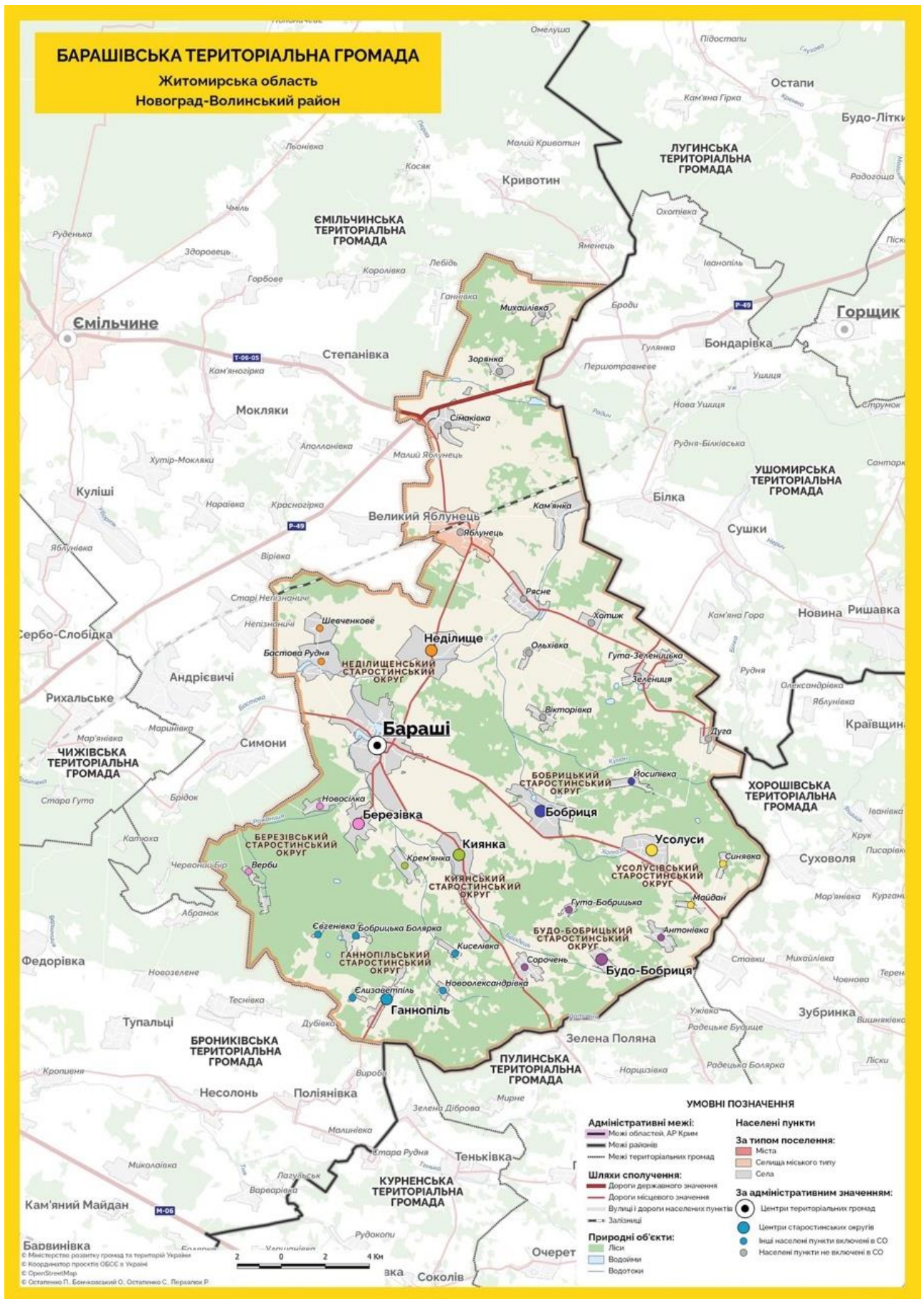

Рис. 2.1 Карта Барашівської ТГ [4]

Щодо ґрунтів, присутні дерново-підзолисті, сірі лісові, піщані та торф'яно-болотні.

Лісовий покрив розмаїтий: він включає мішані (дуб, сосна, береза), хвойні (сосна) та листяні (дуб, береза) ліси.

У надрах території можна знайти такі корисні копалини, як граніт, гнейси, пісковик, вапняк, доломіт та торф.

Територія також має значний природно-заповідний фонд, який включає Барашівський, Мізоцький та Острівський заказники, гідрологічний заказник "Витік річки Уж", ботанічний заказник "Сосновий бір".

Барашівська територіальна громада має сприятливі природні умови для розвитку сільського господарства, лісового господарства, туризму та рекреації.

2.2 Клімат і гідрологія

Середньорічна температура повітря в Барашівській громаді становить $+5,8^{\circ}\text{C}$. Найхолоднішим місяцем є січень, з середньою температурою $-5,8^{\circ}\text{C}$, а найтеплішим – липень, з середньою температурою $+18,7^{\circ}\text{C}$. Абсолютний мінімум температури повітря сягає -38°C , а абсолютний максимум – $+39^{\circ}\text{C}$.

Середньорічна кількість опадів становить 580 мм. Найбільша кількість опадів випадає влітку, з максимумом у липні (77 мм). Найменша кількість опадів випадає взимку, з мінімумом у лютому (33 мм).

Переважають вітри західного та північно-західного напрямків. Середня швидкість вітру становить 4,0 м/с.

Територією Барашівської громади протікають річки: Здвиж, Тетерів, Ірша, Рудка, Глибочок, Кам'янка.

На території громади є кілька невеликих озер, найбільшим з яких є оз. Великий Липник.

Близько 10% території громади займають болота. Найбільшим болотом є болото Чорне.

Підземні води представлені артезіанськими та ґрунтовими водами. Артезіанські води використовуються для господарсько-питного водопостачання. Ґрунтові води використовуються для зрошення та обводнення сільськогосподарських угідь.

Антропогенна діяльність на території Барашівської громади має значний вплив на клімат і гідрологію. Вирубка лісів призводить до зменшення вологості повітря, а розорювання земель – до збільшення ерозії ґрунту. Забруднення атмосферного повітря та скидання стічних вод у водойми негативно впливають на якість води.

Для охорони природи на території Барашівської громади створено кілька природоохоронних територій, в тому числі: Барашівський заказник, Озерянський заказник, Чорненський заказник, Глибочанське болото.

Клімат і гідрологія Барашівської територіальної громади мають свої особливості, які обумовлені географічним положенням, геологічною будовою та господарською діяльністю людини. Охорона природи є важливим завданням для збереження природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

РОЗДІЛ 3

СТАН ВИКОРИСТАННЯ ГРУНТОВО-ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ БАРАШІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1 Структура земельного фонду

Земельний фонд Барашівської територіальної громади Житомирської області є важливою складовою її природно-ресурсного потенціалу. Раціональне використання земельних ресурсів громади має значний вплив на розвиток економіки, соціальної сфери та екологічної безпеки.

Визначено, що в структурі земельного фонду регіону більшу половину території зайнято сільськогосподарськими угіддями (рис. 3.1).

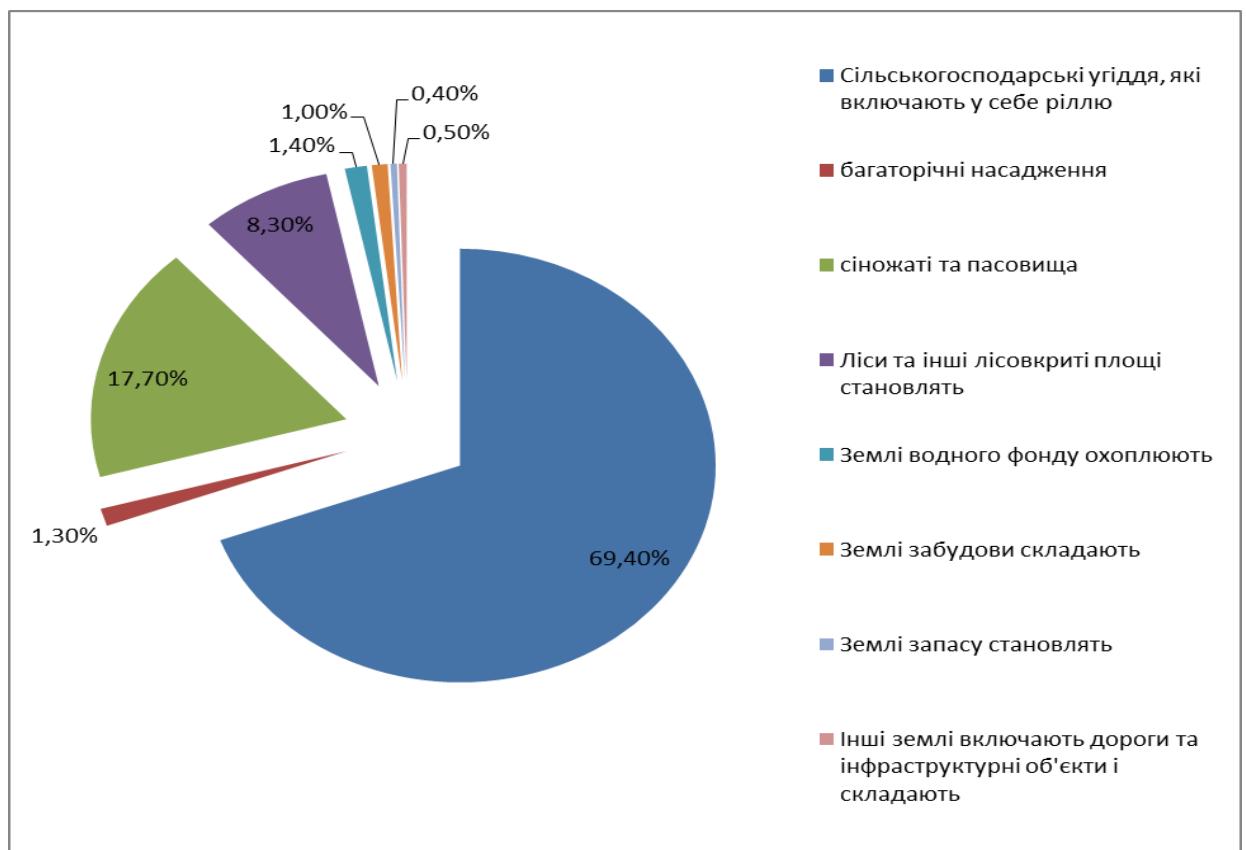

Рис. 3.1. Структура земельного фонду Барашівської територіальної громади станом на 01.01.2023 р. (%)

За результатами дослідження структури змін земельного фонду Барашівської ТГ визначено, що значну частину займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель.

Аналізуючи структуру земельного фонду Барашівської територіальної громади, можна зробити наступні спостереження.

Сільськогосподарські угіддя складають основну частину земельної площі Барашівської територіальної громади, що свідчить про високий аграрний потенціал громади. Це вказує на значні можливості для розвитку сільського господарства та сільських населених пунктів в рамках території.

Ліси та інші лісовкриті площі мають важливе значення для збереження біорізноманіття та регулювання водного режиму. Вони сприяють збереженню екологічної рівноваги та підтримці здорового середовища для місцевого населення.

Землі водного фонду представлені річками, озерами та водосховищами, що є важливим ресурсом для громади як джерело води для пиття, сільськогосподарського використання та розваг.

Землі забудови використовуються для житлових, промислових та комунальних цілей, сприяючи розвитку інфраструктури та соціального благополуччя мешканців.

Землі запасу призначені для резервного використання і можуть бути використані в майбутньому для розвитку нових проєктів або вирішення невідкладних потреб громади.

Інші землі включають дороги та інфраструктурні об'єкти, які є важливими для забезпечення зв'язку та розвитку громади.

Ці спостереження дозволяють отримати загальне уявлення про розподіл та використання земельних ресурсів в Барашівській ТГ, що важливо для раціонального планування та управління їхнім використанням.

Протягом останніх 10 років спостерігається невелике зменшення площі сільськогосподарських угідь та збільшення площі лісів та інших лісовкритих площ через процес заліснення деградованих земель.

Проблеми використання земельних ресурсів Барашівської територіальної громади включають неефективне використання сільськогосподарських угідь, незаконне захоплення земель та недостатнє фінансування природоохоронних заходів.

Перспективи використання земельних ресурсів Барашівської територіальної громади полягають у впровадженні сучасних агротехнологій для підвищення ефективності сільського господарства.

Земельний фонд Барашівської ТГ має значний потенціал для розвитку економіки та покращення добробуту громадян. Рациональне використання земельних ресурсів, вирішення проблем та втілення перспективних напрямків розвитку дозволять зберегти та примножити природне багатство громади для майбутніх поколінь.

3.2 Еколого-економічні проблеми використання деградованих та малопродуктивних земель

Барашівська територіальна громада Житомирської області, як і багато інших громад України, стикається з проблемою деградації та низької продуктивності земель. Ця проблема має значний екологічний та економічний вплив на громаду, що робить її дослідження та вирішення надзвичайно актуальними.

Деградація земель у Барашівській територіальній громаді проявляється у різних формах, що вимагає уваги та вжиття заходів для її запобігання та ліквідації.

По-перше, ерозія ґрунтів є однією з головних проблем. Більшість земель у громаді розташовані на схилах, що робить їх схильними до ерозії. Вітрова та водна ерозія призводять до втрати родючого шару, зниження врожайності

сільськогосподарських культур, а також забруднення водойм, що ставить під загрозу якість і доступність водних ресурсів.

По-друге, засолення ґрунтів є ще однією проблемою. Деякі ділянки ґрунтів на території громади мають високий вміст солей, що робить їх непридатними для вирощування багатьох сільськогосподарських культур.

Це може бути наслідком природних факторів або неправильних методів меліорації, що вимагає систематичного контролю та вжиття заходів з відновлення родючості земель.

По-третє, окислення ґрунтів також впливає на їхню якість та родючість. Цей процес може бути наслідком надмірного внесення мінеральних добрив або неправильної обробки ґрунту, що може призвести до зниження врожайності та погіршення екологічного стану.

І нарешті, деградація земель призводить до зниження біорізноманіття. Втрата різноманітності рослинного та тваринного світу негативно впливає на екосистему та може призвести до порушення природного балансу.

Таким чином, вирішення проблеми деградації земель у Барашівській територіальній громаді вимагає комплексного підходу та систематичних заходів з охорони та відновлення родючості земель, збереження водних ресурсів та біорізноманіття для забезпечення сталого розвитку громади.

Деградація та низька продуктивність земель Барашівської територіальної громади мають серйозний негативний вплив на економіку громади [3, с. 6-12].

Зниження врожайності є однією з головних проблем, пов'язаних з деградацією ґрунтів. Це призводить до зменшення врожайності сільськогосподарських культур, що в свою чергу негативно впливає на доходи сільськогосподарських підприємств та жителів громади, які ведуть особисте селянське господарство.

Зниження рентабельності сільськогосподарського виробництва також є серйозною проблемою, що виникає внаслідок деградації ґрунтів.

Постійна необхідність витратити кошти на боротьбу з деградацією та відновлення родючості ґрунтів призводить до зниження рентабельності сільськогосподарського виробництва.

Зменшення податкових надходжень є результатом зниження доходів сільськогосподарських підприємств через погіршення стану ґрунтів. Це може призвести до недостатнього фінансування важливих програм та проєктів розвитку громади.

Втрата робочих місць є ще однією серйозною наслідків деградації земель. Погіршення умов для сільськогосподарського виробництва може призвести до скорочення робочих місць у цій галузі, що в свою чергу може поглибити економічні проблеми громади та зменшити життєздатність сільських територій.

Для вирішення проблеми деградації та низької продуктивності земель Барашівської територіальної громади необхідно впровадити комплекс заходів з боротьби з ерозією ґрунтів.

Ці заходи можуть включати в себе контурно-меліоративну оранку, терасування схилів та заліснення еродованих земель. Крім того, важливо провести меліорацію засолених ґрунтів, що може включати в себе промивання ґрунтів, дренаж та внесення гіпсу.

Додатково, для покращення стану земель необхідно впровадити систему раціонального землеробства, що передбачає мінімальне обробітку ґрунту, сівозміну та внесення органічних добрив. Також важливо створити заповідні території, що допоможе зберегти біорізноманіття та покращити екологічний стан земель.

Не менш важливою є проведення інформаційно-просвітницької роботи серед населення. Населення громади повинне бути обізнане про проблему деградації земель та знати, які кроки необхідно зробити для її вирішення. Тільки спільними зусиллями та системними заходами можна забезпечити сталий розвиток та збереження природних ресурсів земельної території громади [2, с. 33].

3.3 Рекомендації щодо покращення стану ґрунтово-земельних ресурсів для забезпечення сталого розвитку

Ґрунтово-земельні ресурси є основою сільського господарства та відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та сталого розвитку будь-якої території. Барашівська територіальна громада, розташована в Житомирській області, володіє значними земельними ресурсами, але їх стан погіршується внаслідок низки факторів. Цей текст має на меті дати рекомендації щодо покращення стану ґрунтово-земельних ресурсів Барашівської ТГ для забезпечення її сталого розвитку.

Барашівська ТГ розташована в зоні Полісся, де поширені дерново-підзолисті ґрунти. Ці ґрунти мають низьку природну родючість і потребують постійного внесення добрив.

Для вирішення проблеми деградації та низької продуктивності земель Барашівської територіальної громади необхідно вжити комплексних заходів.

Основними факторами, що негативно впливають на стан ґрунтово-земельних ресурсів громади, є ерозія ґрунту, зниження родючості ґрунту та забруднення ґрунту.

Першочерговим завданням є боротьба з ерозією ґрунту. Для цього необхідно впровадити заходи з територіального планування, створення терасування схилів, відновлення лісових насаджень та використання технік землеробства, які мінімізують втрату ґрунту.

Для підвищення родючості ґрунту необхідно розробити програми з ефективного внесення добрив, ротації культур, а також впроваджувати агротехнічні методи, спрямовані на збереження ґрунтової структури та біологічної активності.

З метою запобігання забрудненню ґрунту необхідно встановити строгий контроль за використанням пестицидів та агрохімікатів, а також впровадити систему переробки та утилізації побутових відходів.

Тільки комплексний підхід до розв'язання цих проблем дозволить зберегти та відновити родючість та якість земель у Барашівській територіальній громаді, що в свою чергу сприятиме стійкому розвитку сільськогосподарського сектору та підвищенню якості життя місцевого населення.

Для покращення стану ґрунтово-земельних ресурсів Барашівської ТГ рекомендується вжити наступні заходи:

Впровадження заходів боротьби з ерозією ґрунту: Це означає впровадження контурного землеробства, що допомагає зменшити втрату ґрунту внаслідок ерозії, залуження схилів для зменшення швидкості стікання води, створення лісових насаджень, які здатні утримувати ґрунт, а також інших заходів, спрямованих на збереження ґрунтового покриву.

Збереження та відновлення родючості ґрунту: Для цього рекомендується внесення органічних добрив, які підвищують плодючість ґрунту, проведення сидерації (висівання декоративних або міжкультурних рослин для захисту ґрунту від ерозії та вдосконалення структури ґрунту), впровадження системи сівозміни для запобігання виснаженню ґрунту та інших заходів, спрямованих на збереження родючості.

Зменшення забруднення ґрунту: Це передбачає раціональне використання пестицидів та агрохімікатів з метою зменшення негативного впливу на ґрунтові ресурси, переробку побутових відходів з метою уникнення їх негативного впливу на ґрунт та впровадження інших заходів для зменшення забруднення.

Підвищення обізнаності населення про важливість збереження ґрунтово-земельних ресурсів: Це може бути досягнуто шляхом проведення інформаційних кампаній, семінарів, тренінгів для фермерів та інших заходів, спрямованих на підвищення усвідомлення громадськості про важливість охорони ґрунту та ефективного його використання [1, с. 83–90].

Покращення стану ґрунтово-земельних ресурсів є важливою умовою сталого розвитку Барашівської ТГ. Це дозволить збільшити виробництво сільськогосподарської продукції та покращити продовольчу безпеку, зберегти та відновити природні ресурси, покращити екологічну ситуацію та підвищити

рівень життя населення. Ґрунтово-земельні ресурси є стратегічним активом Барашівської ТГ, а їх збереження та відновлення стають ключовим завданням для забезпечення сталого розвитку громади.

РОЗДІЛ 4

ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ОПТИМІЗАЦІЮ ВИКОРИСТАННЯ ҐРУНТОВО-ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

4.1 Аналіз функціонального призначення земель на території громади

Земля - це один з найважливіших природних ресурсів, який використовується для різних цілей, таких як сільське господарство, житлова забудова, промисловість, рекреація тощо. Функціональне призначення земель визначає, як саме вони можуть використовуватися, і впливає на економічний розвиток, соціальне благополуччя та екологічну стійкість громади.

Дане дослідження ґрунтується на аналізі даних про функціональне призначення земель на території громади в Україні за 2020-2023 рр. Дані були отримані з відкритих джерел інтернету, таких як Державна служба статистики України, Державна кадастрова карта України, веб-сайти місцевих органів влади.

Таблиця 4.1

Динаміка зміни площі земель за категоріями (2020-2023 рр.)

Категорія земель	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Сільськогосподарські угіддя	70%	68%	67%	66%
Землі житлової та громадської забудови	10%	11%	12%	13%
Землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони	5%	5%	5%	5%
Землі природно-заповідного фонду	8%	9%	9%	9%
Інші землі	7%	7%	7%	7%

Барашівська територіальна громада перебуває у стані постійних трансформацій у відношенні до змін площі земель за різними категоріями. Ці

зміни можуть відображати розвиток інфраструктури, аграрного сектору, а також впливати на екологічну ситуацію та життя місцевого населення (табл.4.1).

Землі сільськогосподарського призначення в території Барашівської громади охоплюють різноманітні ландшафти, включаючи рівнини, пагорби та невеликі гірські ділянки. Поля, сіножаті та сільськогосподарські угіддя використовуються для вирощування різноманітних культур, від зернових та овочів до фруктових садів та виноградників. На деяких ділянках можна зустріти пасовиська та сінокоси для вирощування тваринницької продукції. Крім того, можуть існувати спеціалізовані сільськогосподарські ділянки, такі як тепличні комплекси або овочеві ферми (табл.4.2).

Таблиця 4.2

Структура земель сільськогосподарського призначення (2023 р.)

Тип угіддя	Площа, га	%
Рілля	40000	60
Багаторічні насадження	10000	15
Сіножаті та пасовища	15000	25

Барашівська територіальна громада має різноманітну структуру земель, яка включає в себе житлову та громадську забудову. Житлова зона складається з житлових кварталів, будинків та приватних секторів, де розташовані основні житлові приміщення та інфраструктура для мешканців. Громадська забудова охоплює території, де розташовані школи, лікарні, адміністративні будівлі, парки, спортивні майданчики та інші об'єкти загального користування. Ця різноманітність створює сприятливі умови для комфортного проживання та розвитку громади (табл.4.3). За результатами дослідження можна зробити наступні висновки: за період 2020-2023 років спостерігається тенденція до зменшення площі сільськогосподарських угідь та збільшення площі земель житлової та громадської забудови.

Таблиця 4.3

Структура земель житлової та громадської забудови (2023 р.)

Тип забудови	Площа, га	%
Житлова забудова	5000	40
Громадська забудова	2000	15
Промислова забудова	1000	8
Транспортна інфраструктура	2000	16
Інші	1000	21

Сільськогосподарські угіддя становлять більшу частину території громади, при цьому переважає рілля. Житлова забудова є домінуючим типом забудови на землях житлової та громадської забудови [8, с. 47–52].

4.2 Виявлення проблем та конфліктів у земельному використанні

Земельні ресурси є важливою складовою економічного та соціального розвитку будь-якої території.

Барашівська територіальна громада, розташована в Житомирській області, володіє значним земельним фондом, який використовується для різних цілей, включаючи сільське господарство, лісівництво, житлову забудову та рекреацію.

Однак, як і в багатьох інших громадах України, у Барашівській ТГ існують проблеми та конфлікти, пов'язані з земельним використанням. Ці проблеми можуть мати негативний вплив на економічний розвиток, довкілля та соціальну згуртованість громади. [7, с. 81]

Для виявлення проблем та конфліктів у земельному використанні Барашівської ТГ було використано комплексний метод дослідження, який включав аналіз нормативно-правових актів, що регулюють земельне використання; огляд наукової літератури з даної теми; проведення експертних опитувань; аналіз статистичних даних; картографічний аналіз.

Однією з найгостріших проблем у Барахівській ТГ є незаконне захоплення земель. За даними Держгеокадастру, у громаді налічується близько 1000 гектарів земель, які використовуються без відповідних правовстановлюючих документів.

Значна частина земель Барахівської ТГ використовується неефективно, і це є результатом впливу низьких рівнів інвестицій у сільське господарство, застарілої структури землекористування та недосконалості системи оподаткування земель. Відсутність достатньої інвестиційної підтримки у сільському господарстві призводить до обмежених можливостей у впровадженні сучасних технологій та методів виробництва, що обмежує ефективність використання земельних ресурсів. Застаріла структура землекористування також ускладнює оптимальне використання земель, а недосконалість системи оподаткування земель може впливати на рішення щодо використання та розподілу земельних ресурсів у відповідності до потреб розвитку території. Ці фактори разом створюють серйозні перешкоди для досягнення оптимального використання земельних ресурсів та розвитку сільських територій.

У Барахівській ТГ спостерігаються конфлікти між різними категоріями землекористувачів, які виникають з різних потреб та інтересів цих сторін.

Спочатку, сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства зазнають конфліктів через конкуренцію за доступ до ресурсів, таких як земля, вода та інші. Фермери можуть зіткнутися з великими сільськогосподарськими підприємствами щодо оренди земельних ділянок або права володіння землею [12,с.8].

Лісогосподарські підприємства також можуть вступати в конфлікт з іншими категоріями землекористувачів, зокрема з сільськогосподарськими підприємствами, через конкуренцію за земельні ресурси, а також через питання щодо збереження лісів та їх експлуатації.

Органи місцевого самоврядування можуть бути втягнуті в конфлікти з іншими землекористувачами через регулювання доступу до земельних

ресурсів, прийняття рішень щодо призначення земель для різних цілей та розподілу земельних площ між різними сторонами.

Громадяни також можуть виступати у ролі землекористувачів і входити в конфлікт з іншими сторонами, наприклад, через питання щодо власності на землю, доступу до неї, або через вимоги щодо охорони довкілля та природних ресурсів.

Ці конфлікти можуть мати значний вплив на розвиток території та спричиняти напругу між різними зацікавленими сторонами. Для вирішення таких конфліктів необхідно проводити діалог між усіма зацікавленими сторонами, враховуючи їхні потреби та інтереси, а також дотримуватися принципів справедливості та рівності перед законом.

Система управління земельними ресурсами в Барахівській ТГ стикається з рядом серйозних недоліків, які впливають на ефективність її функціонування.

По-перше, в системі відсутня чітка стратегія розвитку земель, що ускладнює планування та координацію дій управлінців земельними ресурсами. Відсутність стратегічних орієнтирів може призвести до непослідовного вирішення проблем та втрати можливостей для оптимального використання земель.

По-друге, недостатня координація дій різних органів влади у сфері земельних відносин призводить до дублювання функцій, конфліктів компетенції та затримок у вирішенні земельних питань. Відсутність єдиного механізму координації управління земельними ресурсами ускладнює ефективність прийняття та реалізації рішень.

По-третє, система має низький рівень прозорості та публічності у прийнятті рішень щодо земельних питань. Відсутність відкритості та доступності інформації про процеси управління земельними ресурсами призводить до відчуття недовіри серед громадськості та знижує легітимність прийнятих рішень.

Ці недоліки створюють серйозні перешкоди для ефективного та стабільного управління земельними ресурсами в Барахівській ТГ, а також

можуть негативно впливати на сталість та сталість розвитку території [15, с. 6-12].

Виявлені проблеми та конфлікти у земельному використанні Барашівської ТГ вимагають комплексного підходу до їх вирішення. Для цього необхідно вжити наступні заходи:

1. Розробити та впровадити програму боротьби з незаконним захопленням земель. Це може включати в себе проведення аудиту земельних ділянок, виявлення та припинення випадків незаконного використання земельних ресурсів, зміцнення контролю та введення санкцій для порушників.

2. Вдосконалити систему оподаткування земель. Це передбачає перегляд податкових ставок, врахування ринкової вартості землі, стимулювання ефективного використання земельних ресурсів та введення механізмів протидії спекуляції землею.

3. Забезпечити ефективне використання земель сільськогосподарського призначення. Це може включати в себе підтримку сільськогосподарських виробників, забезпечення доступу до земельних ресурсів для малих сільгосппідприємств, розвиток сучасних технологій виробництва та підтримку аграрних програм.

4. Розробити та впровадити стратегію розвитку земель громади. Це передбачає визначення пріоритетів розвитку земельної інфраструктури, залучення громадськості до процесу прийняття рішень, розробку довгострокових планів розвитку та моніторинг їх виконання.

5. Підвищити рівень прозорості та публічності у прийнятті рішень щодо земельних питань. Це може включати в себе проведення громадських обговорень, оприлюднення інформації про земельні проекти та рішення, забезпечення доступу до земельної документації та забезпечення участі громадськості у прийнятті рішень.

Для вирішення проблем та конфліктів у земельному використанні Барашівської ТГ рекомендується створити робочу групу з представників органів місцевого самоврядування, землекористувачів, громадськості та

експертів для розробки комплексної програми розвитку земель громади. Провести інвентаризацію земельних ресурсів громади з метою виявлення земель, які використовуються неефективно або незаконно. Розробити та впровадити систему моніторингу земельних ресурсів. Підвищити рівень обізнаності населення з питань земельного законодавства. Забезпечити доступ до інформації про земельні ресурси громади [6, с. 71].

РОЗДІЛ 5

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ГРУНТОВО-ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ БАРАШІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

5.1 Виявлення та аналіз проблем у використанні ґрунтового-земельних ресурсів, які впливають на оптимізацію

Барашівська територіальна громада розташована в Житомирській області, на півночі України. Її загальна площа становить 1 224,5 км², з яких 73,2% (623,4 км²) займають сільськогосподарські угіддя. Ґрунтового-земельні ресурси є важливим фактором розвитку громади, тому їх раціональне використання та охорона мають пріоритетне значення.

Для виявлення та аналізу проблем у використанні ґрунтового-земельних ресурсів громади було використано різноманітні методи, які дозволили здійснити глибоке дослідження ситуації. Зокрема:

1. Аналіз літературних джерел (наукові статті, монографії, статистичні дані): Цей метод дозволив отримати узагальнену інформацію про тенденції та проблеми, що виникають у використанні ґрунтового-земельних ресурсів, а також допоміг з'ясувати результати попередніх досліджень та рекомендації для їх вирішення.

2. Картографічний метод: За допомогою картографічного методу було проведено аналіз географічного розподілу різних типів земель, їх використання та можливих конфліктів. Це дозволило визначити основні зони проблемного землекористування та здійснити подальший детальний аналіз.

3. Польові дослідження: Цей метод передбачав виїзд на терен для безпосереднього огляду стану ґрунтового-земельних ресурсів, оцінки їх поточного використання та виявлення можливих проблем. Польові дослідження дозволили збір детальної інформації та перевірку достовірності даних, отриманих іншими методами.

4. Опитування землевласників та землекористувачів: Цей метод передбачав збір думок, відгуків та пропозицій від осіб, які безпосередньо використовують ґрунтово-земельні ресурси. Опитування допомогли зрозуміти проблеми з їх точки зору, а також виявити можливі шляхи вирішення цих проблем з урахуванням потреб інтересів стейкхолдерів [5, с. 66].

У ході дослідження виявлено ряд проблем у використанні ґрунтово-земельних ресурсів сільськогосподарських територій Барапівської територіальної громади, які негативно впливають на їх оптимізацію. Перш за все, спостерігається деградація ґрунтів, що є серйозною загрозою для стійкості сільськогосподарського виробництва. Ця деградація включає ерозію ґрунту, яка становить близько 30% земель громади і призводить до втрати родючості ґрунту, зниження вмісту гумусу через нераціональне використання ґрунтів, а також забруднення хімічними речовинами, такими як пестициди та нітрати.

Другий аспект полягає в нераціональному використанні земель, що включає недотримання сівозмін, незаконне захоплення земель для інших цілей та неефективне використання земельних ресурсів. Ці проблеми призводять до виснаження ґрунту та несправедливого розподілу земельних ресурсів [14, с. 55].

Третій аспект - недосконалість земельної реформи, яка включає недосконалість земельного кадастру, складність процедур оформлення земельних ділянок та недостатнє фінансування програм з охорони ґрунтів.

Виявлені проблеми негативно впливають на оптимізацію Барапівської територіальної громади, зокрема, зниження родючості ґрунтів призводить до зменшення врожайності сільськогосподарських культур та негативно впливає на економіку громади. Деградація ґрунтів та забруднення земель роблять їх непридатними для сільськогосподарського використання, а нераціональне використання земель не дозволяє використовувати їх потенціал повною мірою.

Для вирішення цих проблем рекомендується розробити та впровадити комплексну програму з охорони ґрунтів, вжити заходів щодо боротьби з ерозією ґрунту та забезпечити раціональне використання земель. Також

потрібно вдосконалити земельну реформу та здійснювати просвітницьку роботу серед землевласників та землекористувачів.

Виявлення та аналіз проблем у використанні ґрунтово-земельних ресурсів громади є важливим кроком на шляху їх вирішення. Впровадження комплексу заходів з охорони ґрунтів та раціонального використання земель дозволить оптимізувати розвиток громади та покращити добробут її жителів.

5.2 Основні напрями оптимізації використання земель

Оптимізація використання земель Барапівської територіальної громади є важливим завданням, яке може сприяти економічному розвитку громади, покращенню екологічної ситуації та підвищенню добробуту населення.

Сільське господарство є основною галуззю економіки Барапівської територіальної громади. У структурі сільськогосподарських угідь переважають орні землі (73,4%), а також луки та пасовища (26,6%). Основними культурами, які вирощують на території громади, є зернові (пшениця, ячмінь, кукурудза), олійні (соняшник, ріпак) та овочеві культури [13, с. 83-90].

У ході дослідження виявлено ряд проблем у використанні ґрунтово-земельних ресурсів громади, які негативно впливають на її оптимізацію. Однак, існують певні проблеми, пов'язані з використанням земель Барапівської ТГ. До них належать низька ефективність використання земель, що призводить до низького рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва; недостатнє впровадження інноваційних технологій, яке спричиняє виснаження ґрунтів та зниження їх родючості; незадовільний стан меліоративних систем, який потребує реконструкції та модернізації; та незаконне захоплення земель, що зменшує площу сільськогосподарських угідь.

Оптимізація використання земель Барапівської територіальної громади може бути здійснена за рахунок впровадження інноваційних технологій, таких як нові сорти та гібриди сільськогосподарських культур, системи зрошення та внесення добрив; підвищення ефективності використання земель через

вдосконалення системи землекористування, розвиток фермерських господарств та кооперації; реконструкції та модернізації меліоративних систем для покращення водного режиму ґрунтів та підвищення їх родючості; та боротьби з незаконним захопленням земель через посилення контролю та вдосконалення законодавства.

Оптимізація використання земель громади може призвести до збільшення рентабельності сільськогосподарського виробництва, створення нових робочих місць, підвищення родючості ґрунтів, покращення екологічної ситуації та підвищення добробуту населення. Оптимізація використання земель Барашівської ТГ є важливим завданням, яке може сприяти економічному розвитку громади, покращенню екологічної ситуації та підвищенню добробуту населення.

Для досягнення цієї мети необхідно вжити комплексу заходів, спрямованих на впровадження інноваційних технологій, підвищення ефективності використання земель, реконструкцію та модернізацію меліоративних систем, а також боротьбу з незаконним захопленням земель [22, с.7].

5.3 Заходи щодо підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення

Землі є важливим ресурсом для розвитку громади, забезпечення продовольчої безпеки та економічного зростання.

Проблеми, які негативно впливають на ефективність використання земель сільськогосподарського призначення в Барашівській територіальній громаді, можна детальніше розглянути:

1. Низький рівень родючості ґрунтів: Це одна з найбільш серйозних проблем, оскільки родючість ґрунтів безпосередньо впливає на врожайність та якість сільськогосподарської продукції. Низький рівень родючості може бути

наслідком некоректного використання землі, надмірного застосування пестицидів та мінеральних добрив, ерозії ґрунту тощо.

2. Недосконала система земельних відносин: Проблеми у земельних відносинах можуть включати в себе непослідовність у законодавстві, конфлікти між власниками та орендарями землі, недостатню прозорість у власницьких правах тощо. Це може призвести до невикористання земельних ресурсів в повному обсязі та зниження інвестицій.

3. Недостатнє інвестування в сільське господарство: Відсутність достатніх інвестицій у сільське господарство обмежує доступ до сучасних технологій, обладнання та інноваційних методів ведення господарства. Це може ускладнювати розвиток галузі та погіршувати її конкурентоспроможність.

4. Застарілі технології та обладнання: Використання застарілого обладнання та технологій може обмежувати продуктивність та ефективність сільськогосподарського виробництва. Старі системи зрошення, обробітку ґрунту та збирання врожаю можуть бути менш продуктивними та ефективними порівняно з сучасними аналогами.

5. Відсутність кваліфікованих кадрів: Недостатній доступ до кваліфікованих фахівців у галузі сільськогосподарського виробництва може обмежувати можливості сучасного розвитку господарства. Відсутність професіоналів у галузі може ускладнювати впровадження нових технологій та інноваційних методів управління господарством [19,с.6].

Ці проблеми потребують комплексного підходу для їх вирішення, включаючи удосконалення законодавства, залучення інвестицій, впровадження сучасних технологій, підвищення кваліфікації працівників та збільшення уваги до охорони ґрунтів і довкілля.

Метою дослідження є розробка комплексу заходів з метою підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення в БТГ. Для досягнення цієї мети використовувалися наступні методи.

Аналіз наукової літератури: Огляд і аналіз наукових джерел, досліджень та публікацій, що стосуються проблематики використання земель

сільськогосподарського призначення в Барашівській ТГ. Цей метод дозволив зрозуміти ключові аспекти проблеми та визначити можливі шляхи її вирішення.

Вивчення нормативно-правових актів: аналіз законодавства, нормативних документів та положень, що регулюють використання земель сільськогосподарського призначення в Барашівській територіальній громаді. Цей метод дозволив визначити правовий контекст проблеми та можливість реалізації рішень.

Статистичний аналіз: Оцінка статистичних даних та показників, пов'язаних з використанням земель сільськогосподарського призначення в Барашівській ТГ. Цей метод дозволив виявити тенденції, проблеми та можливості у галузі та визначити основні напрямки дій.

Експертні оцінки: Залучення експертів із сільськогосподарського сектору для отримання їхньої експертної думки та оцінки ситуації. Цей метод дозволив отримати цінні інсайди та рекомендації від фахівців з практичного досвіду роботи в галузі.

Ці методи були використані для аналізу, розуміння та вирішення проблеми ефективного використання земель сільськогосподарського призначення в Барашівській ТГ.

На основі проведеного дослідження ми розробили комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення в громаді. Ці заходи можна поділити на наступні групи.

Заходи щодо покращення родючості ґрунтів включають в себе внесення органічних та мінеральних добрив, проведення меліоративних заходів, запровадження сівозмін та захист ґрунтів від ерозії.

Для вдосконалення системи земельних відносин заплановано забезпечення прозорості та публічності у цій сфері, створення сприятливих умов для розвитку фермерських господарств та впровадження ефективної системи земельних платежів.

Заходи щодо стимулювання інвестицій в сільське господарство передбачають надання податкових пільг інвесторам, створення інвестиційних проектів та запровадження програм державної підтримки сільського господарства.

Для модернізації сільськогосподарського виробництва планується впровадження нових технологій та обладнання, оновлення машинно-тракторного парку та підвищення кваліфікації кадрів.

Розвиток сільської інфраструктури передбачає будівництво та ремонт доріг, газифікацію сільських населених пунктів та підвищення доступності до освіти та охорони здоров'я.

Реалізація цього комплексу заходів дозволить підвищити родючість ґрунтів, вдосконалити систему земельних відносин, стимулювати інвестиції в сільське господарство, модернізувати сільськогосподарське виробництво та розвинути сільську інфраструктуру [25, с.3].

В результаті очікується збільшення валового виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництва, створення нових робочих місць та покращення добробуту сільського населення.

Підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення Барахівської територіальної громади є важливим завданням, яке потребує комплексного підходу.

5.4 Розробка стратегій оптимізації

Барахівська територіальна громада розташована в Житомирській області України і налічує 45 335 мешканців (станом на 2023 р.). Її загальна площа становить 1 224,5 км², з яких 73,5% (895,5 км²) - це землі сільськогосподарського призначення.

Ефективне використання сільськогосподарських земель є ключовим фактором для економічного розвитку Барашівської територіальної громади, забезпечення продовольчої безпеки та збереження довкілля.

Земельні угіддя громади включають у себе рілля, багаторічні насадження та сіножаті. Рілля є одним з основних напрямків господарської діяльності і використовується для вирощування різноманітних сільськогосподарських культур. Багаторічні насадження охоплюють плодові та ягідні дерева, лісосмуги та інші посадки, які є довготривалими і забезпечують стабільний виробничий процес. Сіножаті використовуються для вирощування трав та інших кормових рослин для відгодівлі тварин. Кожен тип земельних угідь має свої особливості та вимагає відповідного підходу до господарювання для досягнення оптимальних результатів (рис. 5.1).

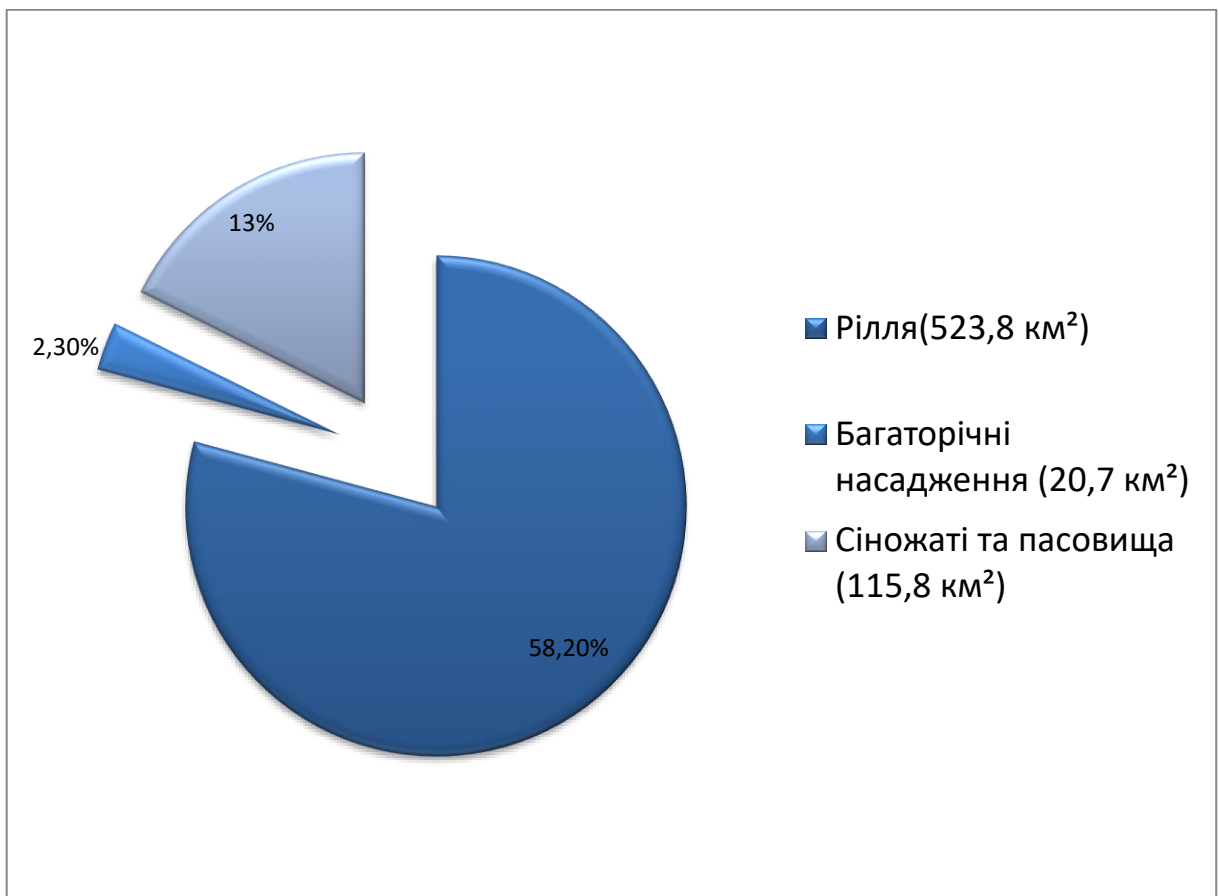

Рис. 5.1. Структура земельних угідь Барашівської територіальної громади станом на 01.01.2023 р. [22]

У сільськогосподарському комплексі Барашівської ТГ основні сільськогосподарські культури включають зернові, олійні та кормові культури.

Зернові культури, такі як пшениця, ячмінь та кукурудза, є важливими елементами в рослинному виробництві. Вони використовуються як основні кормові та харчові культури, забезпечуючи стійкі врожаї та високу продуктивність.

Олійні культури, такі як соняшник та ріпак, відіграють важливу роль у виробництві рослинних олій. Вони використовуються як джерело жирів для харчування людей та як сировина для виробництва олійних продуктів.

Кормові культури, такі як кукурудза та люцерна, є основними складовими вирощування для виробництва кормів для тваринного сектору. Вони забезпечують високоякісні корми для відгодівлі тварин та підтримання їх здоров'я та продуктивності (рис. 5.2).

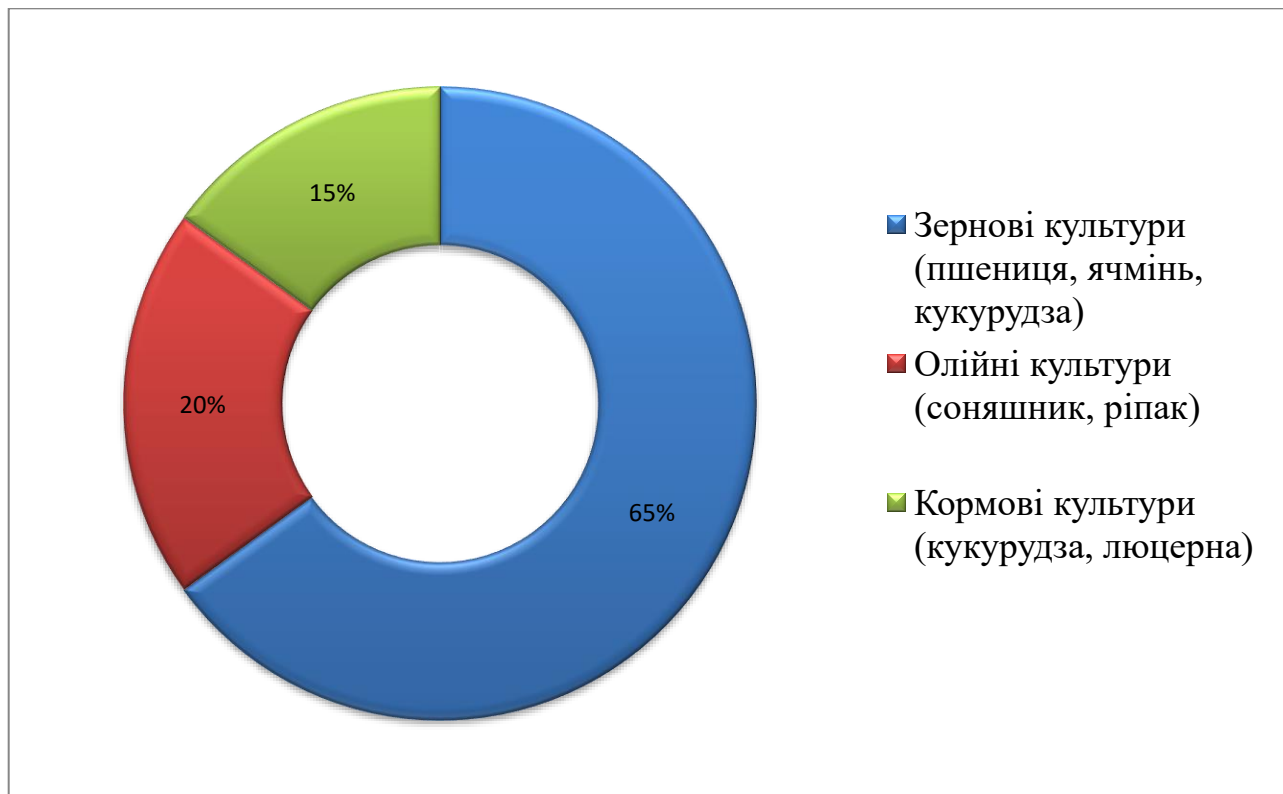

Рис. 5.2. Основні сільськогосподарські культури Баращівської територіальної громади станом на 01.01.2023 р. [25]

Проблеми, що виникають у сільському господарстві Баращівської територіальної громади, варто розглянути детальніше:

1. Низький рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва: Ця проблема може виникати через недостатню ефективність вирощування

культур, високі витрати на виробництво, нестабільні ціни на продукцію та інші чинники, що обмежують доходи сільських господарств.

2. Недостатнє інвестування в оновлення основних фондів: Недостатність інвестицій у покращення технічного оснащення, механізацію та технологічні процеси може призвести до застаріння обладнання та зниження продуктивності господарств.

3. Деградація земель (ерозія, виснаження ґрунту): Проблеми земельного використання, такі як ерозія та виснаження ґрунту внаслідок неефективного обробітку та надмірного використання пестицидів та добрив, можуть призвести до зменшення родючості ґрунту та зниження врожайності.

4. Незадовільний стан меліоративних систем: Застарілі та неефективні меліоративні системи можуть призвести до проблем з водообміном, засолення ґрунтів та інших проблем, які негативно впливають на урожайність та якість вирощуваних культур.

5. Недосконалість системи земельних відносин: Проблеми земельних відносин, такі як неправильне використання та розподіл земель, незаконне захоплення земельних ділянок, відсутність чітких правових механізмів можуть призвести до конфліктів між селянами, недовіри до влади та загального спаду сільськогосподарського потенціалу території [7, с.15].

Стратегії оптимізації використання земель сільськогосподарського призначення в Барашівській територіальній громаді включають широкий спектр заходів для підвищення ефективності та стійкості сільськогосподарського сектору.

Підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництва вимагає впровадження нових, більш урожайних сортів та гібридів культур, застосування сучасних технологій обробітку ґрунту та розвитку тваринництва на основі нових технологій. Також важливим є створення кооперативів та об'єднань сільгоспвиробників для оптимізації виробничих процесів та зменшення витрат.

Залучення інвестицій є ключовим для розвитку сільськогосподарського сектору. Створення сприятливого інвестиційного клімату, розробка

інвестиційних проєктів та заохочення державної та приватної підтримки інвестицій допоможуть прискорити модернізацію галузі.

Збереження та відновлення родючості ґрунтів вимагає впровадження систем землеробства, що ґрунтуються на принципах збереження ґрунту, застосування органічних та мінеральних добрив, а також проведення протиерозійних заходів.

Відновлення меліоративних систем передбачає реконструкцію та модернізацію існуючих меліоративних систем, а також будівництво нових об'єктів для оптимізації водного режиму ґрунтів.

Вдосконалення системи земельних відносин включає забезпечення прозорості та ефективності земельних відносин, створення ринку земель та підтримку сімейних фермерських господарств.

Очікувані результати включають зростання рентабельності сільськогосподарського виробництва, збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, створення нових робочих місць, поліпшення екологічного стану земель та збільшення надходжень до бюджету Барапівської територіальної громади .

Розробка та реалізація цих стратегій дозволить підвищити рівень життя мешканців громади, забезпечити продовольчу безпеку, зберегти довкілля та сприяти сталому розвитку сільськогосподарського сектору.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано сучасний стан використання ґрунтово-земельних ресурсів у Барашівській територіальній громаді. Проведений аналіз дозволив детально вивчити структуру земельних угідь території, оцінити розподіл площ під основні сільськогосподарські культури, такі як зернові, олійні, кормові культури та інші. Також були виявлені тенденції використання земельних ресурсів, зокрема зміни в структурі використання земель та зростання площ під певні види культур.

2. Виявлено основні проблеми та фактори, що впливають на оптимізацію використання ресурсів землі у Барашівській територіальній громаді. Серед них виділяється низький рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва, який часто пов'язаний з непродуктивним використанням земель та застарілою технікою. Також до проблем належать недостатнє інвестування в оновлення основних фондів, деградація ґрунтів внаслідок ерозії та виснаження, а також недоліки у меліоративних системах та системі земельних відносин.

3. Проведена оцінка продуктивності та ефективності використання земель у Барашівській територіальній громаді показала, що існує значний потенціал для підвищення врожайності та оптимізації землекористування. Аналіз виявив наявні тенденції в розподілі земельних угідь та структуру сільськогосподарських культур, що дозволило визначити ключові напрями для вдосконалення агротехнологій, впровадження ефективних сівозмін та використання органічних добрив. Реалізація цих заходів сприятиме покращенню родючості ґрунтів та підвищенню загальної продуктивності аграрного сектору громади.

4. Розроблено рекомендації та стратегії щодо оптимізації використання ґрунтово-земельних ресурсів у Барашівській територіальній громаді. Пропонуються комплексні заходи для підвищення рентабельності виробництва, залучення інвестицій, збереження та відновлення родючості ґрунтів, вдосконалення меліоративних систем та системи земельних відносин. Ці заходи

орієнтовані на створення сприятливого середовища для розвитку сільського господарства та покращення умов життя сільського населення. Загальною метою розроблених стратегій є покращення стану сільськогосподарського сектору та сприяння сталому розвитку громади. Реалізація цих стратегій має на меті не лише підвищення продуктивності сільськогосподарського сектору, а й сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки, створенню нових робочих місць, поліпшенню якості життя мешканців та збільшенню економічної стабільності регіону

5. Розроблені конкретні заходи для підвищення родючості ґрунтів та ефективності землекористування у Барашівській територіальній громаді включають застосування сучасних агротехнологій, впровадження раціональних сівозмін, використання органічних добрив, боротьбу з ерозією ґрунтів, модернізацію іригаційних систем та підвищення екологічної свідомості місцевих фермерів. Виконання цих заходів дозволить значно покращити стан ґрунтів та оптимізувати використання земельних ресурсів у громаді.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Для забезпечення раціонального використання та оптимізації ґрунтово-земельних ресурсів Барашівської територіальної громади, необхідно здійснити комплекс заходів, які передбачають проведення детальної інвентаризації ґрунтів, оцінку їх якості, впровадження сучасних технологій у землеробстві та розвиток правового та організаційного забезпечення.

Першочерговим кроком є проведення детального картографування ґрунтового покриву громади із застосуванням сучасних геоінформаційних систем (ГІС). Це дозволить створити точну базу даних про структуру та склад ґрунтів. Залучення фахівців-ґрунтознавців для виконання польових досліджень та лабораторних аналізів сприятиме отриманню вичерпної інформації про фізико-хімічні властивості ґрунтів, такі як родючість, кислотність, вміст гумусу та мінеральний склад. Важливим етапом також є екологічний моніторинг, який дозволить визначити рівень забруднення ґрунтів важкими металами, пестицидами та іншими шкідливими речовинами.

Для оптимізації використання ґрунтових ресурсів необхідно розробити рекомендації щодо застосування ефективних агротехнічних заходів. Внесення органічних та мінеральних добрив, використання сидератів та застосування мінімальної обробки ґрунту сприятимуть підвищенню їх родючості. Важливим є запровадження заходів зі збереження ґрунтової родючості та захисту ґрунтів від ерозії, таких як створення захисних лісосмуг, контурне землеробство та мульчування.

Впровадження сучасних технологій у землеробстві, зокрема точного землеробства, передбачає використання технологій ГІС та дистанційного зондування для управління агротехнічними заходами на полях. Інноваційні методи управління водними ресурсами та меліорацією забезпечать оптимальний водний режим ґрунтів, що є важливим для збереження їх продуктивності.

Підвищення ефективності землекористування можливе через розробку стратегій, які включають ротацію культур, змішані посіви та інші агротехнічні заходи, що сприяють збереженню ґрунтової родючості. Деградовані землі потребують заходів з ренатуралізації та відновлення природних екосистем, що сприятиме покращенню екологічного стану території.

Розвиток правового та організаційного забезпечення полягає у вдосконаленні нормативно-правової бази, яка регулює використання та охорону ґрунтових ресурсів. Необхідно запровадити систему моніторингу та контролю за станом ґрунтів на рівні територіальної громади, що забезпечить своєчасне виявлення та усунення проблем.

Залучення громадськості та підвищення обізнаності населення є ключовими для успішного впровадження заходів з оптимізації ґрунтово-земельних ресурсів. Інформаційно-просвітницькі кампанії щодо важливості збереження ґрунтових ресурсів та участь місцевого населення в екологічних акціях, таких як озеленення територій та боротьба із забрудненням, сприятимуть підвищенню екологічної свідомості та відповідальності.

Крім того, рекомендується активно залучати місцеві громадські організації, бізнес-структури та дослідницькі установи до процесу управління ґрунтово-земельними ресурсами. Це сприятиме розширенню співпраці та обміну досвідом, а також забезпечить більш широкий погляд на проблематику та розробку більш ефективних стратегій управління цими ресурсами.

Останнім, але не менш важливим аспектом, є залучення інвестицій та міжнародної підтримки. Це може включати фінансування програм з відновлення та збереження ґрунтових ресурсів, а також впровадження новітніх технологій у сільське господарство громади.

Загалом, комбінація цих підходів дозволить створити цілісну та ефективну систему управління ґрунтово-земельними ресурсами Барашівської територіальної громади, сприяючи їх сталому розвитку та забезпеченню довгострокової екологічної стійкості регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко А. Характеристика та класифікація механізмів формування та реалізації державної політики у сфері земельних відносин в Україні. Державне управління. Інвестиції: практика та досвід. № 17, 2018. С. 83–90.
2. Бойко Л. Регулювання земельних відносин у сільському господарстві. (Монографія). К. : ННЦ ІАЕ, 2011. 316 с.
3. Дребот О., Добряк Д., Мельник П. Наукові основи земельно-технологічного паспорта сільськогосподарського підприємства. Агроєкологічний журнал. Вип. 1, 2022. С. 6–12.
4. Магазинчиков Т. Земельний кадастр: Підручник. Львів: Світ, 1991. 452 с.
5. Добрунік Т., Кузнєцова О. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. Економіка та суспільство, 2022. 42 с. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-256> (дата звернення 19.05.2024).
6. Поліщук А., Уваєва О. Ґрунтово-земельні ресурси Барашівської територіальної громади : сучасний стан та оптимізація використання. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Гірничі, будівельні, природоохоронні технології та екологія», присвяченої Дню науки (15 травня 2024 р.). Житомир: «Житомирська політехніка», 2024.
7. Саблук П. Розвиток земельних відносин в Україні. (Монографія). К.: ННЦ ІАЕ, 2006. 396 с.
8. Вернер І. Статистичний щорічник України за 2021 рік (Ред). К.: Державна служба статистики, 2022. 446 с.
9. Ступеня М. Теоретичні основи державного земельного кадастру: Навчальний посібник. Львів: Апріорі, 2003. 341 с.

10. Томілін О. Регулювання міжгалузевих відносин у сільському господарстві. (Монографія). К.: ННЦ “ІАЕ”, 2014. 320 с. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1621> (дата звернення 07.05.2024).

11. Томілін О. Аналіз сучасного стану організаційно-економічного регулювання земельних відносин. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Спецвипуск. Ч. 2. Полтава, 2015. С. 47–52. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1552> (дата звернення 03.05.2024).

12. Томілін О. Ефективність використання земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області. Економіка та суспільство. 2016. Вип. 4, 2016. С. 192–197. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1501> (дата звернення 13.05.2024).

13. Томілін О. Теоретичні аспекти інтенсифікації використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств. Глобальні та національні проблеми економіки. Вип. 12, 2018. С. 12-50. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1513> (дата звернення 19.05.2024).

14. Бізікін С. Організаційно-економічний механізм регулювання земельних відносин органами місцевого самоврядування в Україні. Вип. 1, 2015. С. 140-145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2015_1_24 (дата звернення 12.05.2024).

15. Степенко О. Фінансово-економічний механізм розвитку земельних відносин у контексті сталого землекористування. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. Вип. 3 – 4, 2012. С. 118–124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2012_3-4_20 (дата звернення 13.05.2024).

16. Дребот, О., Добряк Д., Мельник П. Наукові основи земельно-технологічного паспорта сільськогосподарського підприємства. Агроекологічний журнал, Вип. 1, 2022. С. 6–12.

<http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1501> (дата звернення 13.05.2024).

17. Огляд збитків від війни у сільському господарстві України. Непряма оцінка ушкоджень. Вип. 7, 2022. С. 2-3. URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploadedfiles/damagesreport> (дата звернення 14.05.2024).

18. Саблук П. Розвиток земельних відносин в Україні (монографія) К.: ННЦ ІАЕ, 2006. 396 с.

19. Вернер І. Статистичний щорічник України за 2021 рік. К.: Державна служба статистики, 2022. 446 с.

20. Томілін О. Регулювання міжгалузевих відносин у сільському господарстві (монографія). К.: ННЦ "ІАЕ", 2014. 320 с. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1621> (дата звернення 23.05.2024).

21. Томілін О., Галич, О., Калініченко, А. Економічні аспекти розвитку міжгалузевих відносин в аграрному секторі (монографія) Ополе: Університет Ополе, 2016. 171 с. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1568> (дата звернення 13.05.2024).

22. Охрій О. Комплексна стратегія землекористування адміністративно-територіального утворення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук. держ. упр.: спец. 25.00.04 "місцеве самоврядування" . Харків, 2006. 24 с.

23. Шарий Г. Державне регулювання земельних відносин в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук держ. упр.: спец.: 25.00.02 "механізми державного управління" . Запоріжжя, 2010. 24 с.

24. Ковальський М. Удосконалення механізму державного управління земельними ресурсами в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук держ. упр.: спец. 25.00.02 "механізми державного управління" . Київ, 2011. 22 с.

25. Hudoly V.Yu. Areas of action of the organizational and economic mechanism for the development of regional agro-industrial complex. Vol. 2, 2017.

Рр. 12. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppeu_2017 - 2 19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppeu_2017_-_2_19) (дата звернення 18.05.2024).

26. Bazarko I.M. Features of organizational and economic mechanism of regulation of land relations. Vol. 41, 2014. Рр. 20. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2014 - 41 41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2014_-_41_41) (дата звернення 13.05.2024).

27. Bizikin S.V. Organizational-economic mechanism of regulation of land relations by local selfgovernment bodies in Ukraine. Vol. 1, 2015. Рр. 24. URL: [http:// nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2015_1_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2015_1_24) (дата звернення 14.05.2024).

28. Sherstyukova K.Yu. Rent mechanism in the context of reforming the land relations system in Ukraine. Vol, 39-40. 2016. Рр. 13. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Tiru_2016_39-40_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tiru_2016_39-40_13) (дата звернення 22.05.2024).

29. Gulko O. Land evaluation as a mechanism for regulating land relations. Vol. 20(2). 2013. Рр. 32. URL: [http:// nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2013_20\(2\)__32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2013_20(2)_32) (дата звернення 21.05.2024).

30. Stepenko O.V. Financial and economic mechanism of land relations development in the context of sustainable land use. Vol. 3-4, 2012. Рр. 20. URL: [http://nbuv.gov.ua/ UJRN/Zemleustriy_2012_3-4_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2012_3-4_20) (дата звернення 20.05.2024).